

NEKFs avelsseminar for norsk elghund, grå, norsk elghund, sort og jämthund lørdag 23. Mai 2015 på Gardermoen – med hovedvekt på eksteriøret.

På et avelsseminar setter man opp status for rasen. Hvor er vi og hvor går vi? Har vi fokus på å beholde bruksegenskapene og eksteriøret som det var da rasen først ble definert? Hvordan kan vi forbedre kvaliteten?

De samme spørsmålene stilte man seg i 1877 – på noe som den gang fungerte som det første oppdretter- og avlsseminaret i Norge. På NJFFs årsmøte tidlig samme år ble det bestemt at det skulle avholdes en utstilling for å rangere de beste jakthundene. Jeg gjentar: En utstilling der eksteriøret definerte jaktpotensialet! Det høres merkelig ut! Men er det egentlig så rart? Tenk selv! Forventer dere ikke ubevisst at eksteriør og bruksegenskaper henger sammen? Ingen ville finne på å bruke en dachs på elgjakt, eller en harehund på fuglejakt! Slik tenker vi ubevisst i dag, og slik tenkte de også for over hundre år siden. Spørsmålet den gang som nå er hvordan ser en rasetypisk elghund ut? Svaret er: En som du umiddelbart tror kan fungere på denne type jakt. Så gjenstår det å se hvor godt den fungerer i skogen.

Kunnskap om rasens bakgrunn er viktig for å forstå hvorfor den ser ut som den gjør i dag, og samtidig vite hvilke krav vi kan og skal stille til den, både jaktlig og eksteriørt. Da må vi gå over 150 år tilbake i tiden.

I løpet av 1850-60 årene hadde det oppstått et stort behov for elghunder takket være økende elgbestand som en følge av intensivt ulvejakt og redusert avskyting. Men - mye av det som ble kalt "elghunder" var av dårlig jaktlig kvalitet, bl.a. tvilsomme importere med støverpreg. Nå ønsket man å hjelpe jegerne med å fortelle dem hvordan en god elghund skulle se ut. De var jo der, de hadde vært der hele tiden, og nå skulle klinten skilles fra hveten.

Tremannskollegiet i "Bjørne- og Elgehund" -ringen besto av Jens Gram, Arne Omsted og Carl Anker, alle erfarne jegere og oppdrettere. De to førstnevnte hadde gråhunder etter førsteklasses løshundlinjer, mens Carl Ankers sorte jaktet mest i band. I ringen diskuterte de seg imellom og sorterte materialet. Brukte god tid. Vurderte hver enkelt hunds eksteriør opp mot dens jaktmeritter, avhengig om de i følge eierne var brukt som løs- eller bandhunder.

Rasestandarden de satte opp var felles for begge brukstypene, og basert på de beste jakthundene i hver kategori, og ordlyden var nesten identisk med dagens. Det gjaldt også listen over feil, der særlig hengeører, sporer og hvit haletipp tydet på "urent blod", noe som diskvalifiserte hunden.

Bare to ble premierte som løshunder, begge grå, og etterkommere av legendariske Gamle Bamse Gram. Beste ledhund (bandhund) var sort, fra de Ankerske linjer. Et par var gulbrune. De fikk ikke premie.

Selv om de fleste grå ble brukt på løshundjakt og de sorte mest gikk i band, var de - som typiske spisshunder – svært allsidige og kunne brukes i begge jaktformer. I utstillingskatalogen for 1887 er tre svarthunder oppført som "løshund", og grå ble også brukt som bandhund. Derfor setter jeg et stort spørsmålsteget ved etter min mening det velmente men misforståtte forsøket på å "forbedre" jaktenskapene hos NEG som ble innført i fjor, der kull etter foreldre premierte i to forskjellige jaktformer (bandhund/løshund) får et B eller C-stempel. Det synes jeg blir helt feil, og kan på sikt bli skadelig for avelen. Like feil som at avelen på laikarasene skal baseres utelukkende på interesse for elg.

Hvis vi hadde stått ringside på NKKs første utstilling i 1898, siste gang begge fargevarianter av "Elg- Bjørnehunde" ble utstilt som én rase, ville vi gjenkjent tre av dagens elghundraser: Norsk elghund, grå, norsk elghund, sort og jəmthund. Det nye rasenavnet skyldtes at nå var det blitt mer elg enn bjørn i skogen.

Nero 1pr ÆP 1903

Fin 3pr Kra.1898
(import fra Jemtland)

3pr Kra 1898

På Norsk Dyrehundklubs første utstilling på Rena i 1900 var rasen delt i to etter pelsfarge, og het Sort Dyrehund og Grå Dyrehund. Den sistnevnte besto av to typer, den "lille" mer kvadratiske, og den "store" mer rektangulære, men ble inntil videre betraktet som én rase, omtalt som "Graa Dyrehund/ Jəmthund". Standardene var uoffisielle, og nå ble det nedsatt en Spidshundkomite med representanter fra Norge og Sverige til å lage en offisiell for begge land, for det var enighet om at rasene var felles eiendom. Unionsoppøsningen i 1905 endte fredelig, men dette ble et ordentlig bikkjeslagsmål.

Svarthunden var ikke noe problem. Den ble erklært norsk da SKK uttalte at "de sorte dyrehunde i Sverige ikke forekommer i saa stort antal, at man der kan tale om en egen race." I spørsmålet om den grå, derimot, skar det seg. Norge brøt forhandlingene, og laget på egen hånd sin egen standard for Grå Dyrehund som ekskluderte det større jämthundtypen. Standarden for den svenske "gråhunden" derimot rommet begge typer, noe som skapte en nesten umulig situasjon for både oppdrettere og dommere i Sverige. I 1937 gav de opp, og adopterte standarden for Grå Dyrehund som allerede var internasjonalt anerkjent som norsk av FCI. Dette kan forklare hvorfor typeforskjellene i denne rasen var så store i flere tiår senere. Først i 1946 ble jämthund godkjent som egen rase..

Norske Elghundklubbers Forbund er spesialklubb for 9 elghundraser, men det er fremdeles de tre "veteranene", som vi nå skal se nærmere på, som er mest populære i Norge.

Registreringer 2014

LAND	NEG	NES	JÄMTHUND
Norge	895	167	354
Sverige	715	26	2135
Finland	890	0	1455

Bruksmessig fungerer de som de har gjort så langt tilbake som vi har kjennskap til dem, fra tiden da de kaltes "Bjørn og Elgehunde". I dag er jaktmulighetene på bjørn få. Elgen er det viktigste viltet for eiere av våre elghundraser. Riktignok har hjorten kommet som et viktig alternativ for bandhundjegere, men uten jaktmuligheter på skogens konge ville registreringer av elghundrasene blitt dramatisk redusert. Den økende rovdyrstammen truer i første omgang løshundjakten på elg. Mer bandhundjakt som en erstatning er en mager trøst.

Gråhunden brukes i dag både som løshund og bandhund, jämthunden med få unntak som løshund, og svarthunden nesten bare som bandhund

Jeg har hele tiden helt bevisst sagt "brukes som", ikke "er", for som typiske spisshunder er de som nevnt svært allsidige, og om de fungerer som løshund eller bandhund avhenger mye av eieren og hva slags jaktkamerat han har behov for. At en svarthund vant 1. pr på en løshundprøve i 1959 var uvanlig, men ingen sensasjon. Det samme gjaldt NM for bandhunder i 1996 og 1998 da en jämthund kom på henholdsvis 5. og 3 plass. Denne allsidigheten bør vi ha i bakhodet når vi vurder jaktegenskapene deres.

Enten den brukes som løshund eller bandhund må elghunden foruten jaktlyst også være konstruert slik at den effektivt kan ta seg frem i skogen i ulendt terreng i timesvis dag etter dag. Den skal være utholdende både mentalt og fysisk. Hvis hunden under normale omstendigheter bare orker å jakte en dag av gangen før den må hvile, har jaktlaget et problem. Da den første løshundprøven ble arrangert i 1916 var det naturlig at det var en 2-dagersprøve. Derfor synes jeg RS gjorde et fornuftig vedtak i år ved å beholde det som et krav til norsk jaktchampionat – både i et bruksmessig og et historisk perspektiv. En god elghund må både være sterkt bygget og utholdende. Kort sagt, anatomien må stemme.

Anatomi er læren om kroppens bygning, hvor skjelettet, som utgjør det passive bevegelsesapparat, består av ca 300 mindre eller større ben. Det fungerer først og fremst som fester for muskler og sener og som beskyttelse for kroppens indre organer. For at skjelettet skal kunne bevege seg er det avhengig av det aktive bevegelsesapparat, muskler og sener. Her skal jeg begrense meg til de deler av anatomien som har direkte betydning for hundens bevegelsesmønster. De

følgende eksteriørmessige svakheter forekommer hos de nevnte tre raser, og avlen bør fokusere på å redusere dem mest mulig.

Svak front

Frontens utseende bestemmes av brystkassens form og plassering, og hvordan forbenas deler (skulderblad, overarm, underarm, mellomhånd og pote) står i forhold til hverandre. Forbena bærer to tredjedeler (2/3) av hundens vekt når den står i ro, og enda mer når den er i bevegelse, særlig i galopp. En svak front hemmer bevegelsene, og sliter på knokler, muskler og sener så mye at en hund som ellers har stor jaktlyst sannsynligvis blir tidlig "førtidspensjonert". Derfor må dette tillegges stor vekt i utstillingsringen.

Korrekt front

Svak front

a) Fremskutt skulder

Ettersom skulderbladet ikke har noen leddet forbindelse, kan plasseringen variere fra hund til hund. "Kort hals" står det av og til i utstillingskritikker. Alle hunder har 7 halsvirvler, og en med "kort hals" mangler verken en halsvirvel eller har kortere sådanne. Det burde heller stått "fremskutt skulderblad". Denne feilen medfører større belastning på forbena, og hunden blir forttere sliten.

b) Steil skulder

Vinkelen mellom skulderblad og overarmsben har stor betydning for hundens bevegelsesmønster. Den virker som en "fjæring". Populært kan man si at jo mer vinkler jo lenger steg. En rektangulært bygget hund er normalt mer vinklet enn en kvadratisk. Derfor blir det feil å forvente like mye vinkling hos en NEG eller NES som hos en jämthund. Hver rase må bedømmes ut fra det som kan ventes av dens kroppstype. For dårlig vinkling, noe som lett fører til slitasjeskader, er et problem for alle tre rasene.

Godt vinklet front

Steilfront

c) Steil overarm

Hvis overarmen står mer vertikalt i forhold til horisontalplanet enn det som er naturlig for rasen, vil dette medføre lite fleksible forbensbevegelser og kortere steg. Ofte vil en steil overarm medføre forflytning av albueleddet fremover, som igjen vil føre til forflytning av hundens balansepunkt. Resultat: Enda større belastning på fronten under bevegelse.

d) Utsvingete/ innsvingete albuer

I utstillingskritikkene står det ofte "løs front" når det menes at det som kalles opphengsmuskulatur ikke klarer å holde forbena inntil kroppen. Disse musklene forbinder brystbenet med innsiden av albuen og overarmsbenet. Slapp muskulatur/ svake senefester medfører enten utsvingete albuer kombinert med innsvingete poter, eller innsvingete albuer og utsvingete poter. Begge deler bidrar til et ineffektivt bevegelsesmønster.

e) Svak mellomhånd

Denne skal være svakt skråstilt sett fra siden. En tydelig knekk i håndleddet utsetter den for større belastning, gjør den svakere, og vil på sikt medføre slitasjeskader.

f) Flate og sprikende poter

I standarden for alle tre rasene påpekes viktigheten av at potene er godt samlet og fremadrettede. I en godt "knyttet" pote er det tydelig vinkling mellom knoklene i tærne. Det gir fjærende bevegelser, i motsetning til en som er "plattfot". Denne har flate, ofte kombinert med sprikende poter, det tåknoklene ligger nærmest horisontalt, noe som betyr mindre elastisitet og medfører fare for sårbenhet. At potene bør være rettet fremover sier seg selv, for all bevegelse som ikke går i lengderetningen betyr sløsing av energi.

Svak/lang rygg

b) Svak rygg

Rygglinje er ikke det samme som overlinje, bare en del av den. Overlinjen dannes av de 13 ryggvirvlene sammen med de 7 lendevirvlene og korsbenet (3 knokler sammenvokst til ett ben). Ryggen skal være rett og sterk, noe lenger hos jämthund enn hos NEG og NES, men hos alle tre rasene er svai rygg en svakhet, noe som kan skyldes slapp muskulatur (ute av form/i for godt hold). En slik hund kan ikke forventes å fungere optimalt i skogen.

a) Lang rygg

Hos noen hunder virker ryggen ekstra lang, som oftest fordi skulderbladet er fremskutt.

Korrekt rygg

Svak rygg

Avfallende kryss

Hundens hofteparti omtales som krysset, og omfatter både korsbenet, bekkenet og tilhørende muskulatur og sener. Dette er en meget viktig kroppsdel, særlig viktig for hundens bevegelser, for den har jo "motoren bak". Et avfallende/hellende kryss medfører mindre (les dårligere) vinkel mellom kryss og lårben, som igjen betyr kortere steglengde, mindre kraftfullt fraspark, og ikke så effektive bevegelser. Vi ser det på at hunden blir understilt, dvs den går nesten med bakbena innunder seg.

Lavt ansatt hale

Lavt ansatt hale er ikke nødvendigvis en konsekvens av avfallende/hellende kryss, men opptrer ofte sammen. Det er et resultat av hellende korsben, noe som fører til mer åpne vinkler bak, følgelig mindre effektive bakbensbevegelser. Samtidig får vi en optisk illusjon: rygglinjen virker lenger enn den egentlig er.

Korrekt kryss (men svak topline)

Hellende kryss og lavt halefeste

Utilstrekkelig vinkling i kne og haser

Knevinkling kan defineres som vinkelen mellom overlår og underlår, og hasevinkelen (hælen) gjelder forholdet mellom underlår og mellomfot. Utilstrekkelig vinkling i knær og haser betyr kortere skrittlengde og dårligere fjæring når hunder beveger seg. For steil knevinkel kan det føre til kneskader, særlig hvis hunden er tungt bygget. Dersom hunden i tillegg beveger seg

hasetrangt medfører det en ekstra belastning på "motoren". Resultat: En mindre utholdende hund som i verste fall kan få en avkortet jaktkarriere.

Korrekt vinkling

For steil i front i kne og haser

Øvrige eksteriørmessige trekk med forbedringspotensiale for de tre rasene:

1 KJØNNSPREG: Uavhengig av mankehøyde har noen tisper et maskulint preg i hodet, og noen hannhunder virker for feminine.

2 HODE: Noen er for smale, noen for brede og kuplete.

3 ØRER: Særlig hos NEG er det et problem med for store ører, men alle tre er de ofte for vidstilte og/eller for lavt ansatte.

4 BENSTAMME: Noen har for spinkel benstamme ("tynne ben") som kunne ønskes kraftigere.

5 HALE: En gjenganger i utstillingskritikker er feil haleføring. NEG og NES har ofte for løst ringlet hale/hale ringlet på siden, mens det motsatte er tilfelle for jämthund. Det er feil når den er rullet over ryggen som hos en "gråhund". For både jämthund og NEG er det et også problem med for korte haler.

6 KROPPSFORM: En annen gjenganger i utstillingskritikker er for kort kropp på jämthunder og for lang på NEG og NES.

7 FARGE: Både NEG og jämthund sliter med uren pelsfarge. Pelsen har ofte et skjær av gult/brunt, det gjelder ikke bare i røyteperioden. Hos NEG ser man i tillegg av og til andre farger som skjemmer: hvitt brystspeil, ufullstendig/manglende maske, "briller", for lyse ører, for mye sot på ben og buk, og mørk underull, særlig på ryggen. Noen jämthunder har for mørk farge, både i hode og på kropp. NES har stort sett fin pelsfarge, men en del har litt for lang og åpen pels som mangler underull, og hunden får da ikke den glinsende pelsen som er så typisk for rasen.

Ingen av rasene har problemer med gemytt, tenner og bitt, men HD-prosenten er for høy hos NES og NEG. For jämthund ligger den stabilt på ca 10%, men for NEG har den økt de siste årene til omkring det dobbelte, og for NES noe mindre. En vel trent hund kan fungere godt i skogen med svak grad av HD i noen år, men på sikt vil den ikke vare lenge.

Hvordan kan vi høyne den eksteriørmessige kvaliteten? Ettersom det til en stor grad "avles på titler" ligger ansvaret for dette hos fire personer: oppdretter, eier, utstillingsdommer og jaktprøvedommer. Av disse er oppdretteren (les tisperier) absolutt viktigst. Ingen andre enn tisperieren bestemmer hvilken hannhund som skal brukes. Så må de andre ta til takke med det de får. Da er det viktig at oppdretter ikke er "kennelblind", men klar over tispens gode og mindre gode sider, ikke doble på de dårlige, og fortrinnsvis selge valper til seriøse jegere som er villige til å delta på utstillinger og jaktprøver, HD-røntge hunden, og på den måten bidra til statistikk over avelsmaterialet. Utstillingsdommeren har et stort ansvar med å dømme etter standarden, vektlegge funksjonelle svakheter som har betydning for jakthunden, og bruke hele premieskalaen, ikke gi VG til en hund som ikke fortjener mer enn "Good", selv om den stiller i Brukshundklassen. Jaktprøvedommeren må kort og godt dømme etter prøvereglene og derved finne de som fungerer best på jakt.

Det overordnede mål for de tre rasene må være en sterk, sunn og frisk hund i tråd med rasestandarden som ikke bare oppfyller jaktmessige krav, men også kan fungere i elgskogen i et lengre perspektiv. Dette er dagens utfordring for alle involverte parter.

23/5-2015
Ralf Campbell